

O'QUV AMALIYOTLARINI TASHKIL ETISHDA INTERFAOL METODLARIDAN FOYDALANISHDA DIDAKTIK IMKONIYATLARI

**Yangiboyev G'iyos Ruziqulovich
Osiyo xalqoro universiteti magistranti**

Annatotsiya: Ushbu maqolada talabalarning savodxonligini rivojlantirishda interfaol o'qitish metodlaridan foydalanishning didaktik imkoniyatlari doir ilmiy-metodik tavsiyalar berilgan. Maqolani ilmiy jihatdan yoritishda ayrim interfaol metolarni mazmuni mohiyati hamada ayrim interfaol metodlarni qo'llanishi bo'yicha ilmiy-metodik didaktik tavsiyalarmizni bayon etganmiz.

Kalit so'zlar: interfaol metod, grafik savodxonlik, xalq amaliy sa'nat, innoavsiya, didaktika, o'qitish metodkasi.

Bugungi milliy pedagogikaga «interfaol metodlar» nomi bilan kirib kelayotgan metodlar talaba-o'qituvchidan ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarflamay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishish maqsadini nazarda tutadi. Qisqa vaqt mobaynida ma'lum nazariy bilimlarni talabaga etkazish, unda ma'lum faoliyat yuzasidan ko'nikma, malaka hosil qilish, shu bilan birga ularni nazorat qilish hamda baholash o'qituvchidan yuksak pedagogik mahorat va chaqqonlikni talab qiladi. Bugungi kunda qator rivojlangan mamlakatlarda qo'llanilayotgan "Aqliy hujum", "6x6x6", "Klaster", "Qarorlar shajarasi" singari metodlarning ayrimlaridan ijodiy qobiliyatni rivojlantirishdagi badiiy asar tahlilida ham foydalanish mumkin. Aslini olganda, bu metodlarning ta'limdagi mantiqiy metodlardan farqi uncha katta emas. Masalan: O'qitishning to'rt pog'onali usuli bu usul AQSh da paydo bo'lib sanoat korxonalarida konveerli ishlab chiqarish ko'paygan sari shunday o'rgatish usullari zarur bo'lib qoldiki, ishchilar bir xilda qaytariladigan qo'l ko'nikmalarini iloji boricha tez va mukammal ravishda o'rganib olishlari kerak edi. Bu usulda amaliy ko'nikmalarni o'zlashtirish jarayoni to'rt pog'ona doirasida kechadi. Bu pog'onalarining nomi: "Tushuntirish", "Nima qilish kerakligini ko'rsatib berish", "Ko'rsatilgan tarzda qaytarish", "Mashq qilish". Ya'ni amaliyot o'qituvchisi talabalarga avval kichikroq bir ish bosqichini tushuntirib beradi, keyin nima qilish kerakligini qilib ko'rsatadi. So'ng talaba shu ish bosqichini ko'rsatilgan tarzda qaytarishi (imitatsiya qilishi) kerak [1]. Talaba qaytarib qilayotgan paytida amaliyot o'qituvchisi xatolarini to'g'rilab turadi (maqtaydi yoki tanqid qiladi).

Hozirgi vaqtda O'zbekistonda jahon ta'lim maydoniga kirishga yo'naltirilgan yangi ta'lim tizimi qaror topdi. Bu jarayon bilan bir vaqtda pedagogik o'quv-tarbiya jarayonining nazariyasi va amaliyotida sezilarli o'zgarishlar sodir bo'lmoqda. Interfaol o'qitish metodlari- (Interfaol tushunchasi ingliz tildan "interact"(rus tilida interaktiv) so'zidan olingan bo'lib, ikki taraflama harkat qilmoq ma'nosini anglatadi) bu ta'lim shakllarini optimizatsiyasini o'ziga maqsad qilib olgan inson va texnik resurslari va ularning o'zaro ta'sirini hisobga olgan holda o'qitish jarayonini tashkil etish, qo'llash va aniqlashning hamda bilimlarni o'zlashtirishning uslublaridir. Interfaol o'qitish metodlari paydo bo'lgunga qadar ta'lim tizimi doirasida ta'lim jarayonini yetarli samarali loyihalash qoidasi ishlab chiqilmagan. Interfaol o'qitish metodlarining o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, unda o'quv maqsadlariga erishishda o'quv jarayoni loyihalashtiriladi va amalga oshiriladi. Texnologik yondashuv, eng avvalo, yuzalikda emas, balki rejalashtirilgan natija olish imkonini beruvchi konstruktiv, ko'rsatmali sxemada o'z ifodasini topadi. Maqsadga yo'naltirilganlik, jarayon natijalarini tashxisli tekshirish, ta'limni alohida o'rgatuvchi qismlarga bo'lib tashlash o'quv jarayonining qirralarini bugungi kunda ta'limni qayta ishlab chiqish sikli g'oyasiga birlashtirish imkonini beradi.

U asosan o'z ichiga quyidagilarni oladi:

- ta'limda umumiy maqsadning qo'yilishi;

- tuzilgan umumiy maqsaddan aniq maqsadga o'tish;
- pedagoglarning bilim darajalarini dastlabki baholash;
- bajariladigan o'quv ishlarni majmuasi;
- natijani baholash[2].

To'rt pog'ona usuli doirasidagi harakatlar to'rt pog'ona deb quyidagi pog'onalar ataladi. Ular davomida bir amaliyot o'qituvchisi bir talaba harakat qiladi:

1-pog'ona: Amaliyot o'qituvchisi nima qilish kerakligini tushuntiradi. U talabalarga ma'lum bir ish bosqichi yoki bir ko'nikmani qo'llash uchun kerakli barcha ma'lumotlarni beradi. Talabalar esa amaliyot o'qituvchisi og'zaki tushuntirishlarini tinglashadi.

2-pog'ona: Amaliyot o'qituvchisi tushuntirilgan ish bosqichi qanday qilinishi kerakligini qilib ko'rsatadi, talabalar esa qarab turishadi. Odatda amaliyot o'qituvchisi nima qilayotgani haqida talabalarga izohlar berib boradi. Ya'ni bu yerda demonstratsiya (namoyish etish) tushunchasi ham ishlatilishi mumkin. 7 « Zamonaviy dunyoda tabiiy fanlar: Nazariy va amaliy izlanishlar» nomli ilmiy, masofaviy, onlayn konferensiyasi

3-pog'ona: Amaliyot o'qituvchisi ko'rsatib bergan ish bosqichini ko'rsatilgan tarzda qaytaradilar. Amaliyot o'qituvchisi ular qilayotgan ish yuzasidan o'z fikrini bildirib, xatolarni to'g'rilab turadi.

4-pog'ona: Har bir talaba ish bosqichini ko'rsatilgan tarzda qaytarib, ko'rganidan va ish bosqichini to'g'ri bajarish bo'yicha amaliyot o'qituvchisining izohlarni tushunganidan keyin, bu ish bosqichi ko'p marotaba mashq qilinadi va kerakligicha, ya'ni maqbul natijaga erishilmaguncha takrorlanadi. Bundan keyin amaliyot o'qituvchisi keyingi ish bosqichiga o'tadi.

Bu bosqich ham 4 pog'onadan iborat. Bu 4 pog'ona usulining asosiy belgisi shuki : – amaliyot o'qituvchisi tomonidan boshqarilgan nazariy va amaliy ma'lumot berish davrlari (fazalari) eng boshida turadi so'ng esa talabalarning harakatlari bilan almashinadi; – talabalarning harakatlari amaliyot o'qituvchisi ko'rsatib bergan harakatlardoirasi bilan cheklangan; – talabalar individual o'rganishga (o'zlashtirishga) yo'naltiriladilar lekin mustaqil fikrlashga haqlari yo'q; – ish tashkillashtirishi (ish tartibi) odatda hech qanday yangicha yondashuvlarga yo'l qo'ymaydi[3]. Masalan, "Aqliy hujum" metodining maqsadi talabalarning mashg'ulot jarayonidagi faolligini oshirish, ularni erkin, ijodiy faoliyatga undash, ma'lum mavzu yuzasidan har xil masalaga ijodiy yondashuvni ta'minlashdan iborat. Bu metoddan foydalanilganda favqulodda, kutilmagan savol yoki topshiriq bilan talabaning ongiga, shu uriga "hujum" qilinadi va ular loqaydlikdan, muvozanatdan chiqariladi. Talabalar o'z oldilariga qo'yilgan muayyan masala bo'yicha mulohaza yuritadilar. Masala atrofida ishlayotgan, kompozitsiya tayyorlayotgan har bir talaba tomonidan aytilgan g'oyalar rag'batlantirish, qayd etib borish, har bir ishtirokchining erkinligini ta'minlash, asar mualliflari tomonidan asoslanishini talab qilish talab qilinadi. Talabalar tomonidan bajarilgan ijodiy ishni alohida baholash, ularni tanqid qilish yoki g'oyalaridan kulish ta'qiqlanadi. Xulosa o'rnida shularni ta'kidlashimiz lozimki talabalarning grafik savodxonligini rivojlantirishda interfaol o'qitish metodlaridan foydalanishning didaktik imkoniyatlari quyidagilardan iborat bo'ladi. 8 « Zamonaviy dunyoda tabiiy fanlar: Nazariy va amaliy izlanishlar» nomli ilmiy, masofaviy, onlayn konferensiyasi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'.Muxamedov, M.H.Usmanboev, S.S.Rustamov., Ta'limni tashkil etishda interfaol metodlar: O'quv-uslubiy tavsiyalar -T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi,2016.- 4 bet.
2. U. Inoyatova va boshqalar: Pedagogikadan 1000 savolga 1000 javob T. TDPU 2013 yil 127 b.

3. Benjamin Bulm et at., eds., taxonomy of Educatijnal objectives, Handbook J: Cognitive (New York: MK Kay, 1956)

4. Bo'riboeva Dilraxon norboy qizi- Interfaol o'qitish metodlari va texnologiyalari asosida talabalarning grafik savodxonligini oshirish metodikasi (muxandislik grafikasi fanlarini o'qitish metodikasi misolida) mavzusi bo'yicha magistrlik dissertatsiya. T.: TDPU 2021.